

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

26. oktoober 2021 *

Eelotsusetaotlus – Ühelt poolt Belgia Kuningriigi valitsuse ja Luksemburgi Suurhertsogiriigi valitsuse ning teiselt poolt Poola Rahvavabariigi valitsuse vahel 19. mail 1987 allakirjutatud leping investeeringute vastastikuse soodustamise ja kaitse kohta – Vahekohtumenetlus – Vaidlus liikmesriigi investori ja teise liikmesriigi vahel – Selles lepingus ette nähtud vahekohtuklausel, mis on liidu õigusega vastuolus – Tühisus – *Ad hoc* vahekohtukokkulepe vaidluse poolte vahel – Osalemine vahekohtumenetluses – Teise liikmesriigi vaikimisi tehtud tahteavaldus vahekohtukokkuleppe sõlmimiseks – Õigusvastasus

Kohtuasjas C-109/20,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Högsta domstoleni (Rootsi kõrgeim kohus) 4. veebruari 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 27. veebruaril 2020, menetluses

Republiken Polen

versus

PL Holdings Sàrl,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, kodade presidendid A. Arabadjiev, A. Prechal, K. Jürimäe, S. Rodin ja I. Jarukaitis, kohtunikud J.-C. Bonichot, M. Safjan, F. Biltgen, P. G. Xuereb, N. Piçarra, L. S. Rossi (ettekandja) ja A. Kumin,

kohtujurist: J. Kokott,

kohtusekretär: ametnik C. Strömholm,

arvestades kirjalikku menetlust ja 15. märtsi 2021. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– Republiken Polen, esindajad: *advokater* F. Hoseinian, A.-M. Tamminen, J. Tavaststjerna ja M. Wallin, keda abistas L. Guterstam,

* Kohtumenetluse keel: rootsi.

- PL Holdings Sàrl, esindajad: *advokater* R. Oldenstam, D. Sandberg ja J. Rosell Svensson, *counsel* L. Rees-Evans, *advocate* P. Paschalidis ning S. Fietta, QC,
- Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Vlácil, T. Müller, I. Gavrilova, T. Machovičová ja L. Březinová,
- Saksamaa valitsus, esindajad: J. Möller ja D. Klebs,
- Hispaania valitsus, esindajad: S. Centeno Huerta ja J. Ruiz Sánchez,
- Prantsuse valitsus, esindajad: E. de Moustier ja A. Daniel,
- Itaalia valitsus, esindajad: G. Palmieri ja S. Fiorentino,
- Luksemburgi valitsus, esindajad: C. Schiltz, A. Germeaux ja T. Uri,
- Ungari valitsus, esindajad: M. Z. Fehér ja R. Kissné Berta,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman, C. S. Schillemans ja J. M. Hoogveld,
- Poola valitsus, esindajad: B. Majczyna, M. Rzotkiewicz, M. Martyński, B. Soloch ja J. Jackowska-Majeranowska, keda abistas *radca prawny* J. Zasada,
- Slovaki valitsus, esindaja: B. Ricziová,
- Soome valitsus, esindaja: H. Leppo,
- Rootsi valitsus, esindajad: H. Shev, M. Salborn Hodgson, C. Meyer-Seitz, A. M. Runeskjöld, H. Eklinder, R. Shahsvan Eriksson ja J. Lundberg,
- Euroopa Komisjon, esindajad: F. Erlbacher, K. Simonsson, L. Malferrari, T. Maxian Rusche ja E. Ljung Rasmussen,

olles 22. aprilli 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab ELTL artiklite 267 ja 344 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud Republiken Polen (Poola Vabariik) ja PL Holdings Sàrli vahelises kohtuvaidluses selle vahekohtu pädevuse üle, kes tegi nendevahelises vaidluses kaks vahekohtuotsust.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

Kahepoolne investeerimisleping

- 3 Ühelt poolt Belgia Kuningriigi valitsuse ja Luksemburgi Suurhertsogiriigi valitsuse ning teiselt poolt Poola Rahvavabariigi valitsuse vahel 19. mail 1987 allakirjutatud investeringute vastastikuse soodustamise ja kaitse lepingu (edaspidi „kahepoolne investeerimisleping“) artiklis 9 on ette nähtud:

„1. a) Ühe lepinguosalise ja teise lepinguosalise investori vahelise vaidluse lahendamiseks esitab investor asjaomasele lepinguosalisele kirjaliku teate koos üksikasjaliku memorandumiga.

b) Käesoleva artikli tähenduses viitab mõiste „vaidlus“ vaidlusele, mis on seotud sundvõõrandamise, riigistamise või mis tahes muude sarnaste meetmetega, mis mõjutavad investeringuid, sealhulgas investeringu üleandmine avaliku sektori omandisse, selle suhtes avaliku sektori järelevalve kehtestamine, samuti mis tahes muu asjaõiguste äravõtmine või piiramine suveräänsete meetmetega, millel võivad olla sundvõõrandamisega sarnased tagajärjed.

c) Sellised vaidlused lahendatakse võimaluse korral poolte vastastikusel kokkuleppel.

2. Kui vaidlust ei ole võimalik lahendada kuue kuu jooksul alates lõikes 1 nimetatud kirjaliku teate kuupäevast, esitatakse see investori valikul ühte järgmistest vahekohtutest:

a) Stockholmi kaubanduskoja [edaspidi „SCC“] arbitraažiinstituut;

[...]

5. Vahekohus lahendab vaidluse lähtuvalt:

- vaidluses pooleks oleva lepinguosalise, kelle territooriumil investering asub, riigisisest õigusest, sealhulgas õigusvaidluste lahendamise põhimõtetest;
- käesoleva lepingu sätetest;
- investeringu teinud üksust puudutava erikokkuleppe tingimustest;
- rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud reeglitest ja põhimõtetest.

6. Vahekohtu otsused on lõplikud ja vaidluse pooltele siduvad. Iga lepinguosaline võtab meetmeid otsuste täitmiseks kooskõlas oma riigisisese õigusega.“

Euroopa Liidu liikmesriikide vaheliste kahepoolsete investeerimislepingute lõpetamise leping

- 4 Euroopa Liidu liikmesriikide vaheliste kahepoolsete investeerimislepingute lõpetamise lepingu (ELT 2020, L 169, lk 1) artikli 4 lõikes 1 on sätestatud:

„Lepinguosalised kinnitavad, et [investori ja riigi vahelised vahekohtuklauslid, mis sisalduvad kahepoolses investeerimislepingus,] on ELi aluslepingutega vastuolus ja järelikult kohaldamatud. Sellest vahekohtuklauslite ja ELi aluslepingute vahelisest vastuolust tulenevalt ei saa kahepoolses investeerimislepingus sisalduvat vahekohtuklauslit kasutada vahekohtumenetluste õigusliku alusena alates kuupäevast, mil selle kahepoolse investeerimislepingu osalistest viimane sai Euroopa Liidu liikmesriigiks.“

- 5 Lepingu artiklis 7 on sätestatud:

„Lepinguosalised, kes on nende kahepoolsete investeerimislepingute osalised, mille alusel algatati pooleliolev vahekohtumenetlus või uus vahekohtumenetlus, teevad järgmist:

- a) teavitavad teineteisega koostööd tehes ja C lisas osutatud avalduse alusel vahekohtuid [6. märtsi 2018. aasta] kohtuotsuse [Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158)] õiguslikest tagajärgedest, nagu on kirjeldatud artiklis 4, ning
- b) kui nad on kahepoolse investeerimislepingu alusel tehtud vahekohtuotsust käsitleva kohtumenetluse osalised, paluvad nad pädeval riiklikul kohtul, sealhulgas kolmandas riigis asuval kohtul, kui see on asjakohane, vahekohtuotsus tühistada, kehtetuks tunnistada või hoiduda selle tunnustamisest ja jõustamisest.“

Rootsi õigus

Vahekohtuseadus

- 6 Vahekohtumenetluse seaduse (lag om skiljeförfarande) (SFS 1999, nr 116) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „vahekohtumenetluse seadus“) § 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Vaidlused küsimustes, mille üle pooled võivad kokku leppida, võib nende kokkuleppel anda lahendamiseks ühele või mitmele vahekohtunikule. Selline kokkulepe võib puudutada tulevasi vaidlusi, mis on seotud kokkuleppes nimetatud õigussuhtega. Vaidlus võib puudutada konkreetse fakti esinemist.

[...]“.

- 7 Vahekohtumenetluse seaduse §-s 2 on ette nähtud:

„Vahekohtunikud võivad kontrollida, kas neil on pädevus vaidlust lahendada.

Kui vahekohtunikud on otsusega leidnud, et neil on pädevus vaidlust lahendada, võib pool, kes selle otsusega ei nõustu, paluda, et küsimuse vaataks läbi apellatsioonikohus. Kaebus tuleb esitada 30 päeva jooksul alates kuupäevast, mil otsus sellele poolele teatavaks tehti. Vahekohtunikud võivad apellatsioonikohtu otsust oodates vahekohtumenetlust jätkata.

Kui esitatakse kaebus vahekohtuotsuse peale, mis sisaldab otsust pädevuse kohta, kohaldatakse §-e 34 ja 36.“

- 8 Nimetatud seaduse § 33 esimeses lõigus on sätestatud:

„Vahekohtu otsus on tühine, kui

- 1) selles on analüüsitud küsimust, mida Rootsi õiguse kohaselt ei või lahendada vahekohtunik, või
- 2) vahekohtuotsus või selle tegemise viis on ilmselgelt vastuolus Rootsi õiguskorraga või [...]“.

- 9 Seaduse § 34 teises lõigus on sätestatud:

„Poolel ei ole õigust tugineda asjaolule, mida võib pidada tema poolt esitamata jäetuks tulenevalt menetluses osalemisest selle kohta vastuväiteid esitamata või poole muust käitumisest. Ainuüksi asjaolu, et pool on nimetanud vahekohtuniku, ei tähenda tingimata, et ta on nõustunud sellega, et vahekohtunikel on pädevus esitatud küsimuse üle otsustada. [...]“.

- 10 Eelotsusetaotluse kohaselt nähtub sama seaduse § 34 ettevalmistavatest materjalidest, et üldiselt võib eeldada, et menetlusosaline, kes kohe menetluse alguses ei esita vastuväiteid vahekohtu pädevusele, on nõustunud, et sellel kohtul on pädevus vaidlus lahendada. Vahekohtukokkuleppe kehtivuse kohta vastuväidete esitamata jätmist võib samuti käsitada sellisena, et see võib vahekohtumenetluse kasutamise muuta pooltele kohustuslikuks lepinguõiguse alusel. Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab sellega seoses, et lepinguõiguse üldnormide kohaselt võib kehtiv vahekohtukokkuleppe tuleneda näiteks poolte nõustumust väljendavast käitumisest või ühe poole tegevusetusest.

Vahekohtu reglement

- 11 Vastavalt SCC arbitraažiinstituudi 2010. aasta vahekohtu reglemendi artiklile 2 peab vahekohtumenetluse algatamise taotlus sisaldama muu hulgas „koopiat või kirjeldust vahekohtukokkuleppest või vahekohtuklauslist, millele vaidluse lahendamiseks tuginetakse“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 12 PL Holdings on Luksemburgi õiguse alusel Luksemburgis asutatud äriühing. Aastatel 2010–2013 omandas ta aktsiaid kahes Poola pangas. Kuna need pangad ühinesid 2013. aastal, sai PL Holdings ühinemise tulemusel tekkinud uue panga aktsiatest 99% omanikuks.
- 13 Komisja Nadzoru Finansowego (Poola finantsinspektsioon) ehk Poola asutus, kes teeb järelevalvet pankade ja krediidasutuste üle Poolas, otsustas 2013. aasta juulis peatada PL Holdingsile kuuluvatest aktsiatest tuleneva hääleõiguse selles uues pangas ja teha kohustuslikuks nende aktsiate sundmüügi.
- 14 PL Holdings otsustas algatada Poola Vabariigi vastu vahekohtumenetluse SCC arbitraažiinstituudi juurde loodud vahekohtus (edaspidi „vahekohus“).

- 15 PL Holdings tugines oma 28. novembri 2014. aasta taotluses kahepoolse investeerimislepingu artiklile 9, et põhjendada selle kohtu pädevust põhikohtuasja lahendamiseks. Ta palus vahekohtul tuvastada, et Poola Vabariik on rikkunud kahepoolset investeerimislepingut, ning mõista sellelt liikmesriigilt välja kahjuhüvitis.
- 16 Poola Vabariik vastas taotlusele 30. novembril 2014, saates SCC sekretariaadile kirja, milles ta väljendas oma kavatsust eitada, et ta on andnud kehtiva nõusoleku PL Holdingsi algatatud vahekohtumenetlusele.
- 17 PL Holdings esitas 7. augustil 2015 vahekohtule hagi, milles tõi selgelt esile oma vastuväited käesoleva kohtuotsuse punktis 13 nimetatud meetmetele.
- 18 13. novembril 2015 esitatud kostja vastuses vaidlustas Poola Vabariik vahekohtu pädevuse seetõttu, et PL Holdings ei ole „investor“ kahepoolse investeerimislepingu tähenduses.
- 19 Poola Vabariik esitas 27. mai 2016. aasta menetluskohas vahekohtu pädevuse vaidlustamiseks lisaargumendi, mis põhines sellel, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduv vahekohtuklausel on vastuolus liidu õigusega.
- 20 Vahekohus tunnistas ennast 28. juuni 2017. aasta vaheotsusega kahepoolse investeerimislepingu artikli 9 alusel pädevaks. See kohus leidis, et kuna Poola Vabariik tegi kohustuslikuks PL Holdingsile uues Poola pangas kuuluva osaluse sundmüügi, siis rikkus see liikmesriik kahepoolset investeerimislepingut, ning et PL Holdingsil oli seega õigus nõuda kahjuhüvitist.
- 21 28. septembri 2017. aasta lõpliku otsusega mõistis vahekohus Poola Vabariigilt PL Holdingsile välja kahjuhüvitise ning samuti vahekohtumenetluses viimase kantud kulud.
- 22 Poola Vabariik esitas 28. septembril 2017 Svea hovrättile (Svea apellatsioonikohus, Rootsi) kaebuse, milles palus 28. juuni ja 28. septembri 2017. aasta vahekohtuotsuse tühistada.
- 23 Ta põhjendas oma kaebust sellega, et kõigepealt on ELTL artiklitega 267 ja 344 vastuolus see, kui ühe liikmesriigi investori ja teise liikmesriigi vahelise vaidlusega, mis puudutab investeringuid, pöörduakse vahekohtusse. Seega on kahepoolse investeerimislepingu artikkel 9 liidu õigusega vastuolus, mis tähendab, et selle artikli alusel tehtud vahekohtuotsused on vastuolus liidu õiguskorraga ja seetõttu tühised vastavalt vahekohtuseaduse § 33 esimese lõigu punktidele 1 ja 2. Kuna vahekohtuotsuste tühisus tuleneb otseselt liidu õiguse kohaldamisest, peaks kohus saama selle tuvastada omal algatusel.
- 24 Seejärel täheldas Poola Vabariik, et ta vaidlustas vahekohtumenetluse seaduse § 34 teises lõigus sätestatud tähtaja jooksul vahekohtu pädevuse lähtuvalt kahepoolse investeerimislepingu artikli 9 tühisusest. Ta väitis, et kui § 34 teise lõigu kohaldamine peaks kaasa tooma Poola Vabariigi esitatud pädevuse puudumise väite vastuvõetamatuse, tuleb see säte jätta igal juhul kohaldamata, kuna see takistab liidu õiguse täielikku toimet.
- 25 Lõpuks väitis Poola Vabariik, et ta ei olnud loobunud viitamast vahekohtu pädevuse puudumisele, mistõttu ei ole võimalik järeldada tema käitumisest pärast seda, kui PL Holdings oli esitanud vahekohtumenetluse algatamise taotluse, et tal oli vaikimisi kavatsus sõlmida viimasega *ad hoc* vahekohtukokkulepe lisaks kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduvale vahekohtuklauslile.

- 26 PL Holdings vaidles Poola Vabariigi argumentidele vastu. Ta väitis, et põhikohtuasjas käsitletav vaidlus puudutab selliseid küsimusi nagu see, kas Poola Vabariik on rikkunud kahepoolsest investeerimislepingust tulenevaid kohustusi ja kas PL Holdingsil on õigus hüvitisele – küsimused, mille võib vahekohtumenetluse seaduse § 1 alusel lahendada vahekohus.
- 27 Kahepoolse investeerimislepingu artikkel 9 kujutab endast aga Poola Vabariigi tehtud kehtivat „vahekohtusse pöördumise ettepanekut“, millega PL Holdings nõustus, esitades vahekohtumenetluse algatamise taotluse. Lisaks vaidlustas Poola Vabariik vahekohtuklausli kehtivuse hilinevalt ja kohus ei saa omal algatusel tõstatada küsimust, kas see klausel on liidu õigusega vastuolus.
- 28 Igal juhul, isegi kui oletada, et Poola Vabariigi tehtud „vahekohtusse pöördumise ettepanek“, mis tuleneb kahepoolse investeerimislepingu artiklist 9, oli tühine, sõlmisid põhikohtuasja pooled siiski väidetavalt *ad hoc* vahekohtukokkuleppe vastavalt Rootsi õigusele ja kaubandusarbitraaži põhimõtetele, arvestades nende poolte käitumist. Nimelt tegi PL Holdings vahekohtumenetluse algatamise taotluse esitamisega vahekohtusse pöördumise ettepaneku sama korra kohaselt, mis on ette nähtud kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9, ning Poola Vabariik nõustus vaikimisi selle ettepanekuga, kuna ta ei vaidlustanud vahekohtu pädevust selle kokkuleppe alusel nõuetekohaselt.
- 29 Svea hovrätt (Svea apellatsioonikohus) otsustas jätta Poola Vabariigi kaebuse esimeses astmes rahuldamata. Nimetatud kohus leidis kõigepealt, et kuigi 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsusest Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), mis on tema hinnangul põhikohtuasjas kohaldatav, ilmneb, et kahepoolse investeerimislepingu artikkel 9 on tühine ja sellest tulenevalt on tühine ka Poola Vabariigi tehtud alaline ettepanek teiste liikmesriikide investoritele, mille kohaselt peab seda lepingut puudutava vaidluse lahendamise vahekohus, ei takista selline tühisus liikmesriigil ja teise liikmesriigi investoril hilisemas staadiumis sõlmida vaidluse lahendamiseks *ad hoc* vahekohtukokkulepet. Selline *ad hoc* vahekohtukokkulepe põhineb vaidluse poolte ühisel tahtel ja see sõlmitakse samade põhimõtete alusel nagu kaubandusarbitraaži puhul.
- 30 Lisaks puudutasid põhikohtuasjas kõne all olevad vahekohtuotsused küsimusi, mida on võimalik lahendada vahekohtus, ning nende sisu ei olnud õiguskorraga vastuolus, mistõttu ei olnud alust neid vahekohtumenetluse seaduse § 33 esimese lõigu punkti 1 või 2 alusel tühistada.
- 31 Lõpuks vaidlustas Poola Vabariik kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduva vahekohtuklausli kehtivuse hilinevalt, mistõttu on tema vastuväide vahekohtumenetluse seaduse § 34 teise lõigu kohaselt aegunud.
- 32 Poola Vabariik kaebas Svea hovrätti (Svea apellatsioonikohus) otsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Högsta domstolenile (Rootsi kõrgeim kohus), kes leiab, et on tõendatud, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduv vahekohtuklausel on liidu õigusega vastuolus. Samas peab ta vajalikuks pöörduda Euroopa Kohtu poole, et ta saaks teha otsuse poolte seisukohtade suhtes, mida on tema menetluses korratud, kuna käesoleval juhul ei ole selge, kuidas tuleb kõnealuseid liidu õigusnorme tõlgendada.

- 33 Neil asjaoludel otsustas Högsta domstolen (Rootsi kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas juhul, kui investeerimisleping sisaldab vahekohtuklauslit, mis on tühine selle lepingu sõlmimise tõttu kahe liikmesriigi vahel, on vahekohtukokkulepe tühine lähtuvalt ELTL artiklitest 267 ja 344, nagu neid on tõlgendatud [6. märtsi 2018. aasta] kohtuotsuses [Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158)], kui see kokkulepe on sõlmitud liikmesriigi ja investori vahel põhjusel, et teine liikmesriik pärast investori esitatud vahekohtumenetluse algatamise taotlust vabatahtlikult loobub vahekohtu pädevuse kohta vastuväiteid esitamast?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 34 Väärrib meeldetuletamist, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on ELTL artikliga 267 kehtestatud liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades peab Euroopa Kohus talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastama (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 35 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on tuvastanud, et põhikohtuasjas on tõendatud, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduv vahekohtuklausel on tühine, kuna see kahjustab liidu õiguse autonoomiat, selle täielikku toimet ja ühetaolist kohaldamist ning selle vahekohtuklausli alusel ei saa vahekohtumenetlust õiguspäraselt algatada.
- 36 Kuigi PL Holdings algatas algul vahekohtumenetluse Poola Vabariigi vastu kahepoolse investeerimislepingu artikli 9 alusel, kinnitas ta hiljem, et tema vahekohtumenetluse algatamise taotlust tuleb selle asemel, et seda käsitada nõustumisena Poola Vabariigi tehtud vahekohtusse pöördumise ettepanekuga, mis sisaldub kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9, pidada hoopis samasisuliseks vahekohtusse pöördumise ettepanekuks, millega Poola Vabariik vaikimisi nõustus, kuna ta ei vaidlustanud vahekohtu pädevust nõuetekohaselt tähtaja jooksul, mis on selleks ette nähtud vahekohtumenetlusele kohaldatavas Rootsi õiguses. See kokkulepe asendas seega kahepoolse investeerimislepingu kontekstis vahekohtuklausli, mida kohaldati jätkuvalt sama vahekohtumenetluse suhtes sellel uuel õiguslikul alusel. Lõpuks tuvastati nimelt, et Poola Vabariik rikkus kahepoolset investeerimislepingut.
- 37 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et eelotsusetaotluse esitanud kohus palub oma eelotsuse küsimusega sisuliselt selgitada, kas ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis lubavad liikmesriigil sõlmida teise liikmesriigi investoriga *ad hoc* vahekohtukokkuleppe, mis võimaldab jätkata vahekohtumenetlust, mis on algatatud selle kokkuleppega samasisulise vahekohtuklausli alusel, mis sisaldub nende kahe liikmesriigi vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus ja mis on tühine, kuna see on nende samade artiklitega vastuolus.
- 38 Kõigepealt tuleb täpsustada, et see küsimus põhineb eeldusel, et arvestades kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduva vahekohtuklausli tühisust, nõustus Poola Vabariik kohaldatava Rootsi õiguse alusel vaikimisi PL Holdingsi tehtud vahekohtusse pöördumise ettepanekuga, kuna ta ei vaidlustanud õigel ajal vahekohtu pädevust, ja sõlmis seega viimasega *ad hoc* vahekohtukokkuleppe, mis on küll eraldiseisev, kuid mis on sisult identne kahepoolse investeerimislepingu artiklil 9 põhineva vahekohtuklausliga.

- 39 Sellega seoses tuleb märkida, et ELTL artikli 267 kohases menetluses, mis põhineb liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu ülesannete selgel eristamisel, kuulub igasugune faktiliste asjaolude hindamine liikmesriigi kohtu pädevusse (6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus SEGRO ja Horváth, C-52/16 ja C-113/16, EU:C:2018:157, punkt 98 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 40 Seega on üksnes eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne kõigepealt hinnata kõiki põhikohtuasjas kõne all oleva olukorraga seotud faktilisi asjaolusid, et tuvastada Poola Vabariigi võimalik tahe – mida viimane eitab – nõustuda PL Holdingsi tehtud vahekohtusse pöördumise ettepanekuga.
- 41 Tuleb siiski tõdeda, et Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust nähtub, et Poola Vabariik vaidles algusest peale vastu vahekohtu pädevusele kahepoolse investeerimislepingu alusel. Nii väljendas ta kõigepealt oma 30. novembri 2014. aasta kirjas SCC sekretariaadile oma kavatsust väita, et puudub igasugune kehtiv vahekohtukokkulepe. Seejärel vaidlustas ta vahekohtule 13. novembril 2015 esitatud kostja vastuses viimase pädevuse põhjendusel, et PL Holdings ei ole kahepoolse investeerimislepingu tähenduses „investor“. Lõpuks väitis ta 27. mai 2016. aasta menetluskohas dokumendis mõni päev pärast seda, kui Euroopa Kohtule esitati eelotsusetaotlus kohtuasjas, milles tehti 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), et vahekohtul ei ole pädevust lahendada põhikohtuasjas kõne all olevat vaidlust seetõttu, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduv vahekohtuklausel, mis oli ainus alus, millega PL Holdings põhjendas vahekohtumenetluse algatamise taotlust, on kehtetu, kuna see klausel on liidu õigusega vastuolus.
- 42 Selles kontekstis peab eelotsusetaotluse esitanud kohus vastuväiteid, mis Poola Vabariik on kogu vahekohtumenetluse jooksul esitanud, arvesse võtma, et tuvastada selle liikmesriigi võimalik tahe sõlmida – hoolimata sellest, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduv vahekohtuklausel ja seega õiguslik alus, millele PL Holdings vahekohtumenetluse algatamiseks tugines, on tühine – *ad hoc* vahekohtukokkulepe, mis on sisult selle klausliga identne. Täpsemalt peab see kohus veenduma, et vahekohtumenetluse algatamise taotlus, mille PL Holdings 28. novembril 2014 kooskõlas SCC arbitraažiinstituudi 2010. aasta vahekohtu reglemendi artikliga 2 esitas, võimaldab koos Poola Vabariigi hilisema tegevusega selgelt järeldada, et selle investori ja Poola Vabariigi vahel on *ad hoc* vahekohtukokkulepe, ning et viimasel oli seega võimalik selle kokkuleppe kehtivust vahekohtus tõhusalt vaidlustada.
- 43 Seega tuleb üksnes juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks jõudma järeldusele, et Poola Vabariik on tõepoolest vaikimisi nõustunud end siduma sellise *ad hoc* vahekohtukokkuleppega, mille sisu on identne kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduva vahekohtuklausliga, kontrollida, kas niisuguse kokkuleppe sõlmimine sellistel tingimustel on liidu õigusega kooskõlas.
- 44 Sellega seoses väärib meeldetuletamist, et Euroopa Kohus on leidnud, et ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus kahe liikmesriigi vahel sõlmitud rahvusvahelise lepingu säte, mille kohaselt ühe liikmesriigi investor võib vaidluse korral, mis puudutab teises liikmesriigis tehtud investeeringuid, algatada viimati mainitud liikmesriigi vastu menetluse vahekohtus, mille pädevusega see liikmesriik on kohustunud nõustuma (6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158, punkt 60).
- 45 Sellise lepingu sõlmimisega nõustuvad selle osaliseks olevad liikmesriigid nimelt välja jätma omaenda kohtute pädevusest ja seega kohtuliku kontrolli süsteemist, mille nad ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu kohaselt on kohustatud kehtestama liidu õigusega hõlmatud valdkondades (vt selle kohta 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juízes Portugueses,

C-64/16, EU:C:2018:117, punkt 34), vaidlused, mis võivad puudutada liidu õiguse kohaldamist või tõlgendamist. Selline leping võib järelikult välistada, et neid vaidlusi lahendatakse viisil, mis tagab liidu õiguse täieliku toime (vt selle kohta 2. septembri 2021. aasta kohtuotsus Komstroy, C-741/19, EU:C:2021:655, punktid 59 ja 60 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 46 Vaidlust ei ole selles, et kahepoolse investeerimislepingu artiklis 9 sisalduv vahekohtuklausel võib samamoodi nagu see, mida käsitleti kohtuasjas, milles tehti 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), tekitada olukorra, kus vahekohus peab lahendama vaidlusi, mis võivad puudutada liidu õiguse kohaldamist või tõlgendamist. Järelikult võib see vahekohtuklausel lisaks liikmesriikidevahelise vastastikuse usalduse põhimõttele kahtluse alla seada ka liidu õiguse olemuse säilimise, mis on tagatud ELTL artiklis 267 ette nähtud eelotsusemenetlusega. Seetõttu ei ole kõnealune klausel kooskõlas ELL artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus sätestatud lojaalse koostöö põhimõttega ja kahjustab liidu õiguse autonoomiat, mida on tunnustatud muu hulgas ELTL artiklis 344 (vt selle kohta 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsus Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158, punktid 58 ja 59). Lisaks, nagu kinnitab Euroopa Liidu liikmesriikide vaheliste kahepoolsete investeerimislepingute lõpetamise lepingu artikli 4 lõige 1, ei saanud kahepoolse investeerimislepingu artikkel 9 alates 1. maist 2004 ehk Poola Vabariigi liiduga ühinemise kuupäevast enam olla aluseks investori ja selle liikmesriigi vahelisele vahekohtumenetlusele.
- 47 Kui aga lubada liikmesriigil, kes on pool vaidluses, mis võib puudutada liidu õiguse kohaldamist ja tõlgendamist, anda vaidlus lahendamiseks vahekohtule, millel on samad tunnused nagu vahekohtul, mis on ette nähtud niisuguse rahvusvahelise lepingu tühises vahekohtuklauslis, nagu on mainitud käesoleva kohtuotsuse punktis 44, selle klausliga samasisulise *ad hoc* vahekohtukokkuleppe sõlmimise teel, tooks see tegelikult kaasa kõrvalehoidmise kohustustest, mis tulenevad sellele liikmesriigile aluslepingutest ja eriti ELL artikli 4 lõikest 3 ning ELTL artiklitest 267 ja 344, nagu neid on tõlgendatud 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsuses Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 48 Nimelt tekitaks kõigepealt selline *ad hoc* vahekohtukokkuleppe vaidluse suhtes, mille raames kokkuleppe sõlmiti, samu tagajärgi nagu need, mis tulenevad nimetatud klauslist. Selle kokkuleppe mõte oleks just asendada sellises sättes nagu kahepoolse investeerimislepingu artikkel 9 sisalduv vahekohtuklausel, et säilitada selle tagajärjed selle tühisusest hoolimata.
- 49 Seejärel, nagu Euroopa Komisjon õigesti märkis, ei ole käesoleva kohtuotsuse punktis 47 viidatud sätetest tulenevate asjaomase liikmesriigi kohustuste täitmisest kõrvalehoidmise tagajärjed vähem tõsised põhjusel, et tegemist on üksikjuhtumiga. PL Holdingsi pakutud õiguslikku lähenemisviisi võidaks nimelt kasutada arvukates vaidlustes, mis võivad puudutada liidu õiguse kohaldamist ja tõlgendamist, kahjustades seega korduvalt liidu õiguse autonoomiat.
- 50 Samuti tuleb märkida, et iga vahekohtumenetluse algatamise taotlust, mille teise liikmesriigi investor esitab liikmesriigile nende kahe liikmesriigi vahel sõlmitud kahepoolses investeerimislepingus sisalduva vahekohtuklausli alusel, võiks nii hoolimata selle klausli tühisusest käsitada vahekohtusse pöördumise ettepanekuna kostjaks olevale liikmesriigile, keda võiks seega pidada selle ettepanekuga nõustunuks ainuüksi seetõttu, et ta ei esitanud *ad hoc* vahekohtukokkuleppe olemasolu eitamiseks konkreetseid argumente. Sellise olukorra tagajärjel jääks aga kehtima selle liikmesriigi poolt liidu õigust rikkudes võetud ja seega tühine kohustus nõustuda selle vahekohtu pädevusega, kelle poole on pöördutud.

- 51 Lisaks ei saaks vahekohtu pädevuse aluseks oleva õigusliku aluse kehtivus ELTL artiklite 267 ja 344 seisukohalt sõltuda asjaomase vaidluse poolte käitumisest, eriti nende artiklite rikkumise põhjustanud liikmesriigi niisugusest käitumisest, mis toob kaasa selle vahekohtuklausli tühisuse, mille alusel selle vahekohtu poole pöörduti. Kui aga liikmesriigi käitumisest tuleks järeldada, et ta väljendas tahet tunnustada vahekohtu pädevust, langeb see tahe tingimata kokku sellega, mida väljendati vahekohtuklausli sätestamisel ning ei saa seega olla selle pädevuse aluseks.
- 52 Lõpuks tuleneb nii 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsusest Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158) kui ka liidu õiguse esimuse põhimõttest ja lojaalse koostöö põhimõttest, et lisaks sellele, et liikmesriigid ei või võtta endale kohustust jätta liidu kohtusüsteemist välja vaidlused, mis võivad puudutada liidu õiguse kohaldamist ja tõlgendamist, on liikmesriigid juhul, kui niisugune vaidlus on antud lahendamiseks vahekohtule tulenevalt selle õigusega vastuolus olevast kohustusest, kohustatud vahekohtus või pädevas kohtus vaidlustama vahekohtuklausli või selle *ad hoc* vahekohtukokkuleppe kehtivuse, mille alusel vahekohtu poole pöörduti.
- 53 Seda kinnitab ka Euroopa Liidu liikmesriikide vaheliste kahepoolsete investeerimislepingute lõpetamise lepingu artikli 7 punkt b, millest nähtub, et kui lepinguosalisel on nende kahepoolsete investeerimislepingute osalisel, mille alusel algatati pooleliolev vahekohtumenetlus, peavad nad juhul, kui nad on kahepoolse investeerimislepingu alusel tehtud vahekohtuotsust käsitleva kohtumenetluse osalisel, paluma pädeval liikmesriigi kohtul olenevalt olukorrast kas vahekohtuotsuse tühistada või hoiduda selle tunnustamisest ja täitmisest. Seda reeglit kohaldatakse *mutatis mutandis* olukorrale, kus vahekohtumenetlust, mis kõigepealt algatati sellise vahekohtuklausli alusel, mis on tühine seetõttu, et see ei ole liidu õigusega kooskõlas, jätkatakse *ad hoc* vahekohtukokkuleppe alusel, mille pooled on sõlminud kohaldatava riigisisese õiguse alusel ja mis on sisult selle klausliga identne.
- 54 Seega oleks liikmesriigi mis tahes katse kõrvaldada vahekohtuklausli tühisus teise liikmesriigi investoriga lepingu sõlmimise teel vastuolus esimese liikmesriigi kohustusega vaidlustada vahekohtuklausli kehtivus ja võiks seega muuta selle lepingu aluse enda õigusvastaseks, kuna see oleks vastuolus liidu õiguskorda reguleerivate ja käesoleva kohtuotsuse punktis 46 mainitud sätete ja aluspõhimõtetega.
- 55 Neil asjaoludel peab liikmesriigi kohus rahuldama nõude tühistada vahekohtuotsus, mis on tehtud vahekohtukokkuleppe alusel, mis eirab ELTL artikleid 267 ja 344 ning vastastikuse usalduse, lojaalse koostöö ja liidu õiguse autonoomia põhimõtet.
- 56 Kõiki eespool toodud kaalutlusi silmas pidades tuleb esitatud küsimusele vastata, et ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis lubavad liikmesriigil sõlmida teise liikmesriigi investoriga *ad hoc* vahekohtukokkuleppe, mis võimaldab jätkata vahekohtumenetlust, mis on algatatud selle kokkuleppega samasisulise vahekohtuklausli alusel, mis sisaldub nende kahe liikmesriigi vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus ja mis on tühine, kuna see on nende samade artiklitega vastuolus.

Tehtava kohtuotsuse ajalise toime piiramise taotlus

- 57 PL Holdings palus Euroopa Kohtul juhul, kui viimane leiab, et ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriigi ja teise liikmesriigi eraõigusliku investori sõlmitud vahekohtukokkulepe on nende artiklitega vastuolus, piirata tehtava kohtuotsuse ajalist toimet, et see ei mõjutaks vahekohtumenetlusi, mis on heas usus *ad hoc* vahekohtukokkulepete alusel algatatud ja enne käesoleva kohtuotsuse kuulutamist lõpule jõudnud.
- 58 Selle taotluse lahendamiseks tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt selgitab ja täpsustab tõlgendus, mille Euroopa Kohus talle ELTL artikliga 267 antud pädevust teostades liidu õigusnormile annab, selle normi tähendust ja ulatust, nagu seda peab või oleks pidanud mõistma ja kohaldama alates selle jõustumisest. Sellest järeldub, et kohus võib kohaldada ja peab kohaldama nõnda tõlgendatud õigusnormi õigussuhetele, mis on tekkinud ja loodud enne tõlgendamistaotluse kohta tehtud kohtuotsuse kuulutamist, kui muus osas on täidetud tingimused, mis võimaldavad selle normi kohaldamist puudutava vaidlusega pädevasse kohtusse pöörduda (17. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 59 Euroopa Kohus võib liidu õiguskorrale omast õiguskindluse üldpõhimõtet kohaldades vaid erandjuhtudel piirata kõikide huvitatud isikute võimalust tugineda mõnele tema tõlgendatud õigusnormile, et vaidlustada heauskselt loodud õigussuheteid. Selleks et niisuguse piirava otsuse saaks teha, peavad olema täidetud kaks olulist tingimust, nimelt huvitatud isikute heausksus ja oluliste probleemide tekkimise oht (17. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punkt 79 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 60 Täpsemalt on Euroopa Kohus seda lahendust kasutanud vaid väga konkreetsetel asjaoludel, nimelt siis, kui esines raskete majanduslike tagasilööride tekkimise oht, mis tulenes eeskätt õiguspäraselt kehtivaks peetud õigusnormide alusel heas usus loodud õigussuhete suurest arvust, ning kui ilmnis, et liidu õigusnormide reguleerimisala suhtes esinenud objektiivne ja märkimisväärne ebakindlus, mis võis olla tingitud ka teiste liikmesriikide või komisjoni käitumisest, viis selleni, et eraõiguslikud isikud ja liikmesriigi ametiasutused tegutsesid liidu õigusnormide vastaselt (17. märtsi 2021. aasta kohtuotsus Academia de Studii Economice din București, C-585/19, EU:C:2021:210, punkt 80 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 61 Veel väärrib meeldetuletamist, et niisuguse tõlgenduse ajalise toime piiramine, mille Euroopa Kohus ELTL artikli 267 alusel liidu õigusnormile annab, võib toimuda ainult samas kohtuotsuses, milles otsustatakse taotletud tõlgenduse üle. See põhimõte tagab liikmesriikide ja teiste õigussubjektide võrdse kohtlemise liidu õiguses ning täidab seeläbi õiguskindluse põhimõtet tulenevad nõuded (23. aprilli 2020. aasta kohtuotsus Herst, C-401/18, EU:C:2020:295, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 62 Käesoleval juhul väidab PL Holdings esiteks heausksuse kriteeriumi kohta, et käesolev kohtuasi on esimene, milles Euroopa Kohtul palutakse võtta seisukoht sellise *ad hoc* vahekohtukokkuleppe kehtivuse suhtes, nagu on kõne all põhikohtuasjas. Vahekohtukokkuleppe sõlmimisel ei viidanud miski sellele, et see on liidu õigusega vastuolus, kuna Euroopa Kohus kuulutas 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsuse Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158) alles pärast seda, kui 28. juuni ja 28. septembri 2017. aasta vahekohtuotsus olid tehtud. Lisaks tugines PL Holdings Poola Vabariigi käitumisele, sealhulgas tema osalemisele vahekohtumenetluses, ilma et ta oleks õigel ajal esitanud liidu õiguse alusel vahekohtu pädevuse puudumise väidet.

- 63 Mis puudutab teiseks oluliste probleemide kriteeriumi, siis väidab PL Holdings, et tehtav kohtuotsus võib mõjutada suurt hulka isikuid, kes on eri liiki lepingute raames sõlminud liikmesriikidega vahekohtukokkuleppeid. Lisaks ei viita miski Euroopa Kohtu praktikas sellele, et mõiste „olulised probleemid“ ei saa hõlmata olukorda, kus liidus asutatud äriühingu, nagu PL Holdings, kes tegutseb heas usus, vara on kõigepealt liidu õigust ning täpsemalt ELTL artiklitega 49 ja 54 tagatud asutamisevabadust rikkudes ebaseaduslikult sundvõõrandatud ning seejärel on ta ilma jäetud oma õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele, mis on ette nähtud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 47.
- 64 Nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 84, tulenevad käesolevas kohtuasjas asjakohased ELTL artiklite 267 ja 344 tõlgendamise juhised otse 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsusest Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158), mille ajalist toimet Euroopa Kohus ei piiranud.
- 65 Nimelt, kui lubada liikmesriigil asendada liikmesriikide vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus sisalduv vahekohtuklausel *ad hoc* vahekohtukokkuleppe sõlmimisega, et võimaldada jätkata vahekohtumenetlust, mis on algatatud selle klausli alusel, tooks see – nagu on tõdetud käesoleva kohtuotsuse punktis 47 – kaasa kõrvalehoidmise kohustustest, mis tulenevad sellele liikmesriigile aluslepingutest ja eriti ELL artikli 4 lõikest 3 ning ELTL artiklitest 267 ja 344, nagu neid on tõlgendatud 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsuses Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158).
- 66 Seega tähendaks käesoleva kohtuotsuse ajalise toime piiramine tegelikult nendele sätetele Euroopa Kohtu poolt 6. märtsi 2018. aasta kohtuotsuses Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158) antud tõlgenduse toime piiramist.
- 67 Lisaks tuleb seoses väidetavate oluliste probleemidega märkida, et mis puudutab esiteks väidetavat mõju, mida käesolev kohtuotsus võib avaldada vahekohtukokkulepetele, mille liikmesriigid on eri liiki lepingute jaoks sõlminud, siis viitab käesolevas kohtuotsuses antud liidu õiguse tõlgendus üksnes *ad hoc* vahekohtukokkulepetele, mis on sõlmitud sellistel asjaoludel, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ja mida on kokkuvõtlikult kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 65.
- 68 Teiseks tuleb PL Holdingsile liidu õigusest tulenevate subjektiivsete õiguste kaitse tagada liikmesriikide kohtusüsteemi raames, milleks käesoleval juhul on Poola kohtusüsteem. Seega, isegi kui oletada, et on tõendatud lünk nende õiguste kaitsmisel, mida PL Holdings väidab olemas olevat, tuleb seda lünka parandada selles süsteemis, vajaduse korral koostöös Euroopa Kohtuga tema pädevuse piires, ilma et selline lünk lubaks eirata käesoleva kohtuotsuse punktis 65 mainitud sätteid ja aluspõhimõtteid.
- 69 Neil asjaoludel tuleb PL Holdings taotlus piirata tehtava kohtuotsuse ajalist toimet jätta rahuldumata, ilma et oleks vaja kontrollida tema heausksust.

Kohtukulud

- 70 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

ELTL artikleid 267 ja 344 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis lubavad liikmesriigil sõlmida teise liikmesriigi investoriga *ad hoc* vahekohtukokkuleppe, mis võimaldab jätkata vahekohtumenetlust, mis on algatatud selle kokkuleppega samasisulise vahekohtuklausli alusel, mis sisaldub nende kahe liikmesriigi vahel sõlmitud rahvusvahelises lepingus ja mis on tühine, kuna see on nende samade artiklitega vastuolus.

Allkirjad